

KÖZPOLITIKÁRÓL KEZDŐKNEK ÉS HALADÓKNAK

Pál Gábor

(tudományos segédmunkatárs, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont
Politikatudományi Intézet)

Gajdusчек György–Hajnal György: *Közpolitika. A gyakorlat elmélete és az elmélet gyakorlata*. HVG–ORAC, Budapest, 2010. 412. oldal.

Gajdusчек György és Hajnal György közös kötete fontos munka. A tankönyvként és kézikönyvként egyaránt forgatható mű új színfolt a közpolitikai tárgyú monográfiák hazai palettáján; más kínál olvasóinak, más módon járul hozzá a tudományág magyarországi műveléséhez, mint elődei. A szerzőpáros könyve egy voltaképp mindeddig lefedetlenül hagyott „piaci rést” töm be: a közpolitika tanulmányozásának alapvető ismeretköreibe és technikáiba nyújt átfogó bevezetést.¹ Terjedelmes – több mint négyszáz oldalas – propedeutikus munkával van tehát dolgunk, amely jellegét és szemléletét, tartalmát és formáját tekintve a magyar közegben több szempontból is egyedülállónak, sőt előzmények nélkülinek, úttörőnek tekinthető. A kötet bemutatása, egyedi karakterének megvilágítása céljából ugyanakkor nem árt egy kicsit hátralepnünk, és messzebről elindulnunk.

Elsőként érdemes leszögezni, hogy a felsőoktatási tankönyvek sajátos, köztes státuszú szövegtípust képeznek. Egyfelől tudományos eredményeket közölnek, a tudomány szemléletét, fogalomkészletét és érvelésmódját alkalmazzák, tudományos elméletek és vizsgálati módszerek megismertetésére töreksenek. Másfelől viszont nem tudósoknak, gyakorló kutatóknak, hanem többségében fiatalokból álló, az adott diszciplínával – sőt, sok esetben még a világ tudományos megismerésének mikéntjével is – jobbára csak ismerkedő közönségnek szólnak. A tudományosság mércéi és standardjai tehát keverednek, illetve nem ritkán szembekerülnek és ütköznek az érthetőség és a didaktikusság szempontjaival. Mindez persze nem meglepő, hisz a felsőoktatás maga is köztes, a tudomány és képzés regisztereinek metszetében elhelyezkedő diskurzustérnek tekinthető.

A tudományos és az oktatási célú megszólalási formák, műfajok és beszéd-módok eltéréséből eredő feszültség feloldására, valamint a felsőoktatásban ily módon előálló, ellentmondásos helyzet kezelésére több implicit, ám ezzel együtt is markáns koncepció létezik.

Az egyik ilyen karakteres koncepció szerint az egyetemi oktatás éppen arra szolgál, hogy az oda bekerülők minél jobban elsajátítsák a tudományos diskurzus standardjait és kritériumait. Ugyanakkor az oktatásnak azt kell szorgalmaznia (és ez tekinthető a felfogás valódi differentia specificájának), hogy a hallgatók magából a tudományos diskurzusból igyekezzenek felszívni az adott diszciplína műveléséhez szükséges fogalmakat, módszereket, elméleti és gyakorlati ismereteket. Akik tehát ezt a koncepciót vallják magukénak, azok lényegében feleslegesnek (vagy funkciótlanak) ítélik az egyes tudományágak tudásanyagát didaktikus formában tárgyaló művek, a kifejezetten tankönyvnek szánt monográfiák alkalmazását, és úgy vélik, hogy a felsőoktatási kurzusoknak elsősorban a szakfolyóiratokban megjelent közlések, tanulmányok, szakcikkek feldolgozására kell épülnie.²

Hasonló, bár az előbbi megközelítés rigorózusságát némileg finomító koncepció jelenik meg az eredetileg nem, illetve elsődlegesen nem tankönyvnek, hanem tudományos közlésnek szánt monográfiák oktatási célú alkalmazásában. Itt, ha az adott mű nyelvezete és tárgyalásmódja többnyire nem is, de maga a szerkezet, a szövegstruktúra, illetve a téma kifejtésében a szerző szemlélete/ízlése által teremtett egység megkönnyít(het)i a hallgatók dolgát, segít(het)i a megértést.

Egy harmadik, ugyancsak határozott kontúrokkal rendelkező koncepció szerint szükség van ugyan a kifejezetten a felsőoktatásban tanuló diákságnak szóló, kifejezetten oktatási célra szánt munkákra, ám ezek tárgyalásmódjának továbbra is a tudományos diskurzus standardjaihoz kell igazodnia. Ebben az esetben tehát a megszólalás vezérfonalát nem az új eredmény közlésére, vagy a korábbi vitákhoz való hozzászólásra irányuló szándék, hanem az adott diszciplína fogalomkészletének, teoretikus háttérbázisának, jellemző problémáinak reprezentatív bemutatására való törekvés jelenti – a kifejtés stílusa azonban (lényegesen) nem tér el a szaktudományi fórumokon bevett formáktól. Ezen elgondolás logikáját tükröző, és az előző koncepcióktól csupán óvatos elmozdulást jelentő megoldás a különböző readerek összeállítása, lazábban vagy szorosabban szerkesztett egységet alkotó szöveggyűjtemények kiadása. Szintén ide sorolható, ám az előbbieken tárgyalt felfogásoktól jóval komolyabb eltávolodást jelent a tudományosság beszédmódját alkalmazó, ám tartalmukban tudatosan az oktatási célokhoz igazított speciális munkák, egyetemi jegyzetek megírása.

Végezetül egy negyedik, ám a korábbiakhoz hasonlóan karakteres koncepció fedezhető fel a célközönség sajátosságaihoz már a stílusukban is jobban igazodó, egyszerűbb nyelvezetű, az adott tudományterület terepviszonyairól átfogó – bár inkább felülnézetinek mondható – képet kínáló, komolyabb előképzettség nélkül is sikerrel forgatható tankönyvek esetében. Ezek egy része első sorban az elméleti kérdésekre koncentrálnak, és/vagy pusztán ismeretátadásra, nevek, fogalmak, adatok és definíciók közlésre szorítkoznak; más része a

(gyakorlati) készségfejlesztésre, az önálló feladatmegoldás elősegítésére is hangsúlyt fordít. Az ilyen jellegű munkák megírása és/vagy oktatásban való alkalmazása már bizonyos értelemben „kifelé” viszi az adott felsőoktatási praxist a szigorúan értelmezett tudományos diskurzus közegéből, de legalábbis kimozdítja azt a szakmai közösség belső szabályai, elvárásai és nyelvi konvenciói által képzett, szűkre szabott térből.

A közpolitika hazai oktatásában, vagyis abban a közegben, amelyet Hajnal György és Gajduschek György könyve megcélzott, benyomásaim szerint éven át az első és a harmadik koncepció dominált. A másodikként körvonalazott koncepció jelenléte sokkal elszórtabban, sokkal esetlegesebben volt megfigyelhető – bár a feltételei végső soron adottá váltak –, míg a negyedik koncepció mintha hosszú ideig teljes egészében hiányzott volna.

Hogy ez az oka vagy a következménye (esetleg elválaszthatatlan velejárója) volt-e a vázolt implicit oktatási koncepciók érvényesülésének, az nehezen eldönthető, de annyi kétségtelen, hogy a magyar szerzők hozzájárulása a közpolitika egyetemi oktatásához a fentieknek megfelelően alakult. A rendszerváltást követő első két évtizedben a témába vágó tanulmányok és szakcikk mellett kizárólag szöveggyűjtemények (Pesti, 2001; 2008), egyetemi jegyzetek (Gulyás–Jenei, 1999; 2002), illetve tematikusan fókuszáltabb, specifikus kurzusok megalapozására alkalmas monografikus munkák (Boda, 2004; Horváth M., 2005; Simon, 2009) születtek,³ vállaltan „felhasználóbarát”, alapozó könyvek nem.

Legalábbis mindezedig, tehetjük hozzá, ugyanis a 2010-es kiadású kötet már egyértelműen a fentiekben vázolt negyedik koncepció jegyében fogant. A kétszerős munka kvázi „kereslet-orientált”, azaz a potenciális olvasók (többségének) igényeire fókuszáló szemléletet képvisel, illetve olyan megközelítést érvényesít, amely leginkább egy szolgáltató jellegű és/vagy támogató-affirmatív célzatú (tágabb) oktatási filozófiába illeszkedik. A könyv ezzel együtt – illetve ebből adódóan – a minden oktatási helyzetet jellemző „Prokrusztész-ágy-probléma”⁴ másféle megoldását kínálja, mint elődei; végső soron inkább levág, lenyes a komolyabb háttérismeretekkel rendelkező közönség elvárásaiból, minthogy a messzebbre helyezett tudáshatár miatt kíméletlenül nyújtani, húzni-vonni kényszerüljön a járatlanabb olvasókat.⁵

A szerzők rögtön a kötet előszavában világossá teszik: könyvük első sorban az egyetemi hallgatóknak és a közpolitika-formálás különböző színterein tevékenykedő gyakorlati szakembereknek szól, nem a tudományos közösség tagjainak. Ugyanakkor nem csak ez a kettős cél-, illetve célcsoport-meghatározás hat idehaza némileg szokatlannak, de a megvalósítás, a kivitelezés mikéntje is: a mű ugyanis a hivatkozásokat és a hosszabb elméleti kitérőket jórészt elhagyva (illetve minimalizálva), közvetlen és olvasmányos, sőt helyenként kifejezetten szarkasztikus stílusban, szemléletességre és áttekinthetőségre törekedve tárgyalja az alapozás során megkerülhetetlennek ítélt kérdéseket.

Már első látásra is szembeötlő, hogy a kötet a megértést segítő szövegtechnikai eljárások és demonstrációs eszközök meglehetősen széles arzenálját vonultatja fel. Az ismeretek strukturálása érdekében a szöveg végig következetesen tagolt; a három nagy részt mintegy kéttucatnyi fejezet alkotja, a fejezetek pedig precízen számozott belső egységekre (alpontokra) bomlanak. A mondanivalót táblázatok, ábrák, boksok (keretbe foglalt, eltérő színű háttér elé helyezett szemelvények), illetve a főszövegről leválasztott, más betűtípussal szedett szövegrészek teszik plasztikussá. Az ily módon megteremtett vizuális változatosság nem csupán az olvasó figyelmének felkeltésében, irányításában és fenntartásában játszik fontos szerepet, de a fontosabb megállapítások, a tematikus csomópontok kiemelésében, és a különböző közléstípusok elválasztásában is.

Amikor azt a kijelentést teszem, hogy a tárgyalásmód és a látványvilág összességében az amerikai (stílusú) tankönyveket idézi, akkor egy pusztán leíró megállapításon túlmenve bizonyos további összefüggésekre is igyekszem ráirányítani a figyelmet. Elsősorban és legfőképp arra, hogy a szerzőknek, amikor az általam negyedikként azonosított oktatási (és tananyag fejlesztési) koncepció mellett kötelezték el magukat, egyáltalán nem kellett járatlan ösvényre merészkedniük: voltaképp egy nemzetközileg már létező, sőt hangsúlyos tradícióhoz kapcsolódhattak, és rendelkezésre álló minták alapján dolgozhattak. Jelen sorok írója ugyanis mindent összevetve úgy látja, hogy a recenzió tárgyát képező munka nem csupán egy addig lényegében mellőzött, „felhasználóbarát” megközelítés bevezetését, de egyben az elképzelések számára adekvát formai keretet és eszköztárat kínáló amerikai (jellegű) tankönyvműfaj meghonosítását, adaptációját is jelenti a közpolitika hazai oktatásában.

Mindjárt árnyalnám, pontosítanám is az iménti állítást. Egyrészt szeretném (újfent) hangsúlyozni, hogy egy sajátos tankönyvírási stílus, egy műfaj, illetve – a szerzőpáros egyik tagjának egyik kedvenc kifejezésével élve – egy „zsáner” adaptációjáról beszéltek. Bár a munkára jellemző kifejtési-kivitelezési logika, tárgyalásmód és vizuális megjelenítés nyilvánvalóan rokonítható bizonyos előképekkel (elsősorban Birkland, 2005; ill. Anderson, 1997), ezt a „formát” vitán felül Gajduschek György és Hajnal György töltötték meg tartalommal, tudás- és élményanyaggal, szempontokkal, példákkal, felvetésekkel; ők tették élővé és egyedivé, ők igazították a hazai viszonyokhoz, a hazai olvasóközönység ismereteihez és elvárásaihoz.⁶

Másrészt szeretném azt is kicsit jobban megvilágítani, hogy miért tekintem, illetve miért nevezem ezt a „zsánert” amerikainak. Benyomásaim, illetve tapasztalataim szerint a *public policy*vel foglalkozó tankönyvek/kézikönyvek nemzetközi piacán számos egyedi, nehezen kategorizálható megközelítésű munka mellett három igazán markáns, igazán karakteres vonásokkal rendelkező könyvtípus különíthető el. Az első típusba sorolható kötetek egységes, összefogott, egymáshoz illeszkedő (sőt, egymásra épülő) részekből álló, tulaj-

donképpen lineárisnak mondható gondolatmenetet vezetnek elő közérthetőségre, megragadhatóságra, konkrétságra törekvő stílusban, a fogalmak alapos bevezetésével, az elméleti modellek érzékletessé tételével és a szemléltető/vizualizációs eszközök hangsúlyos használatával. A második csoportot alkotó munkák tartalmilag szintén meglehetősen egységes, szorosan szerkesztett szövegek, ugyanakkor a tárgyalásmódjuk némileg absztraktabb, teoretikusabb jellegű, és jóval kevesebb vizualizációs, demonstratív eszközt alkalmaznak. A harmadik kategória alá rendezhető monográfiák egyáltalán nem törekszenek egységes és összefogott, pláne nem lineáris és egymásra épülő részekből kirajzolódó mondanivalóra; a meglehetősen lazán összefűzött, mellérendelt helyzetű, egymáshoz néhol csupán érintőlegesen kapcsolódó résztémák kifejtése emellett eléggé magas absztrakciós fokon, ráadásul a szemléltetés/vizualizáció szinte teljes mellőzésével történik. Az első típusba tartozó tankönyvek/kézikönyvek (pl. Birkland, 2005; ill. Anderson, 1997) jellemzően újköznevelési szerzők, a második csoportba sorolható művek (pl. Hill, 2005; Parsons, 1995) többnyire brit szakemberek, míg a harmadik kategóriába sorolható monográfiák (pl. Fischer et al., 2007; Moran et al., 2006) rendre népes nemzetközi alkotói teambe tömörülő tudósok tollából származnak.

A zsáner-adaptációval kapcsolatos korábbi állításom tehát azon a – fentiekben jelzett, persze erősen korlátozott körű összevetésből leszűrt – következtetésen alapul, hogy a recenzió tárgyául szolgáló kötet leginkább az általam fellelni vélt első (ideál)típushoz, azaz a talán némileg túlzóan és leegyszerűsítően, de remélhetően nem tévesen „amerikaiaként” azonosított formai, kivitelezési módozathoz áll a legközelebb, ennek a mintának az „átvételt” valószínűsíti meg.⁷

Miután kísérletet tettem arra, hogy a kötet szemléletét a hazai oktatási koncepciókkal, a munka formai jegyeit, stílusát és kifejtésmódját pedig a nemzetközi tankönyvi-kézikönyvi „műfajokkal” való összehasonlításban jellemezzem, most rátérnék a könyvben lefektetett tudásanyag sajátosságainak (ugyancsak komparatív, kitekintő jellegű) vizsgálatára.

Ezen a ponton (is) meglehetősen szembeötlőek a korábbi, hazai szerzők által írt monografikus közpolitikai munkáktól való eltérések. A társszerzős mű más jellegű ismeretanyagot vonultat fel, más összetételben/struktúrában, ráadásul tulajdonképpen más céllal, mint elődei.⁸ A kötet olvasása során igen hamar kialakult, majd határozott meggyőződéssé vált bennem az a benyomás, hogy a szerzőpáros hangsúlyosan nem egy lexikális jellegű, aggregatív-kumulatív, és nem is egy az absztrakt/teoretikus regiszterek felé orientálódó tudáskonceptió jegyében ragadott tollat (illetve klaviatúrát). Könyvükben ennek megfelelően nem (vagy elsődlegesen nem) az adott kérdéskör szempontjából relevánsnak és reprezentatívnak tekintett tárgyi ismeretekből, fogalmakból és adatokból kirajzolódó tudásbázis összeállítására vállalkoztak, és nem is egy legfőképpen az elméleti tájékozódást segítő, az absztrakt koncepcióknak való

megfeleltetés képességére fókuszáló felfogást (vagy ezek valamely kombinációját) képviselték – ellentétben a magyar felsőoktatási tankönyvek és jegyzetek, így a politikatudományi, illetve szűkebben közpolitikai témájú munkák jelentős részével.

Megítélésem szerint a kötet nem a közpolitikával kapcsolatos „műveltség” kialakításának, illetve elmélyítésének ambíciójával, hanem egy aktív és alkalmazható tudásanyag átadásának szándékával íródott. Bár erre vonatkozóan semmilyen határozott (explicit) megnyilatkozás nem található a szövegben, én mégis úgy gondolom, hogy a szerzők voltaképp – a kortárs pedagógiai és andragógiai megközelítésekkel összhangban – valamiféle komplex, ismereteket, készségeket, és meghatározott attitűdinális vonásokat egyaránt magában foglaló, leginkább a „kompetencia” fogalmával lefedhető közpolitikai tudás kialakításra tesznek kísérletet. Erre utal, hogy a munka egyaránt és egyszerre törekszik ismeretközlésre, készségfejlesztésre, és attitűdformálásra; hogy a tárgyi, lexikális jellegű tudáselemeket első sorban a gyakorlati készségekre átvihető, azokat megalapozó és támogató mozzanatokként kezeli; hogy a kötet számos egyéni munkára sarkalló, önálló gondolkodást és problémaérzékenységet fejlesztő feladatot tartalmaz, annak harmadik része pedig emellett jó néhány szabadon kipróbálható, átvehető és továbbfejleszthető eljárást, módszert, elemzési technikát is bemutat; hogy a szöveg lényegében konstansan és következetesen (pl. 54. o.) képviseli a vizsgált tárgyterület jelenségeinek adekvát megragadásához szükséges nézőpont és beállítódás (az ún. „közpolitikai szemlélet”) fontosságát, és igyekszik újra és újra megvilágítani annak mibenlétét, jellegét.⁹

Mindez tükröződik a munka struktúrájában, felépítésében is. Az első nagy szerkezeti egység, amely a téma általános bevezetésére, a tárgyterület lehatárolására, elhelyezésére és kontextualizálására, az alapfogalmak tisztázására és a relevánsnak ítélt megközelítések bemutatására szolgál, világosan elkülönül többtől. A könyv terjedelmének túlnyomó többségét kitevő második és harmadik rész viszont nyilvánvaló strukturális és tartalmi átfedésben van egymással: voltaképpen mindkét szerkezeti egység a közpolitikai folyamat megragadására törekszik, és ehhez a közpolitikai ciklus-modell egy adott változatát használja heurisztikai eszközként, alkalmazza a kifejtést elrendező logikai keretként. Amíg a második rész inkább ismeretközpontúan, elméleti perspektívából és deskriptív módon közelít a közpolitikai ciklushoz, addig a harmadik rész a készségekre, technikákra és eljárásokra koncentrálna, gyakorlati (elemzői) perspektívából és preskriptív megközelítésben tekint „ugyanarra a jelenségegyüttesre” (175. o.). E két rész viszonya, kapcsolata, meghatározott pontokon való eltérése és ugyancsak meghatározott pontokon való azonossága alapvető, meghatározó koncepcionális jelentőséggel bír az egész vállalkozás szempontjából. A köztük létrejövő termékeny feszültségben, az elkülönülések és összefonódások, az átfedések és egymásra épülések interakciójában ugyan-

is olyan tudatos didaktikai stratégia rejlik, amely a könyvet a (felső)oktatásban nem csupán eredményesen, de egyszersmind többféle módon, változatosan, rugalmasan használható eszközzé teszi.

A kötet felépítése és logikája lehetővé teszi, hogy a két hangsúlyos, „önmagában is megálló” szerkezeti egységet különválasztva, a közpolitikai gondolkodás „kétféle felhasználási módját” (41. o.) bemutató anyagrészekként kezeljük, és eltérő közönségnek szóló, eltérő szintű/jellegű kurzusokat építsünk rájuk. Példának okáért a bevezető résszel kiegészített második, inkább ismeretközpontú-elméleti-deszkriptív részre egy BA-hallgatóknak szóló, egy féléves alapozó tárgyat, a harmadik, készségfókuszú-gyakorlati szemléletű-preskriptív részre egy MA-hallgatóknak meghirdetett elemző szemináriumot/speciális kollégiumot, vagy egy posztgraduális szinten tanuló, szakirányú továbbképzésben résztvevő célcsoportnak szóló kurzust. Ugyanakkor az is lehetséges, hogy elmélet és gyakorlat, ismeret és készség viszonyát a kötet alcímében jelzett dialektikus elválaszthatatlanságban szemlélve, egy szorosan összetartozó két féléves, vagy két egymásra épülő, egymás előfeltételének illetve folytatásának számító egy féléves egyetemi tárgy tananyagaként alkalmazzuk a munkát. A többféle felhasználási mód az önálló felkészülést, az olvasás útján való egyéni tanulást, illetve az önképzést választó közönség számára is adott. A közpolitika tárgykörével még éppen csak ismerkedő olvasók akár meg is állhatnak a második rész végén, míg a „jelenségegyüttest” már jobban/belülről ismerők egyből kezdhetik a harmadik résznél. Persze a kérdésben járatanabb olvasók számára is izgalmas perspektívákat kínál a továbbolvasás, a konkrét elemzési metódusokat számba vevő harmadik résszel való ismerkedés, míg a gyakorlati szakemberek a visszalapozással felfrissíthetik az ismereteiket, kiegészíthetik és elmélyíthetik a tárgyi-, illetve elméleti jellegű háttértudásukat.¹⁰

A könyvben lefektetett tudásanyag jellegének és szerkezetének, valamint a szerzők által ambicionált tudásátadás koncepcionális vonásainak jellemzése után, mintegy zárszóként, néhány tömör, helyenként kritikai jellegű megállapítást tennék a munka bizonyos tartalmi sajátosságaival kapcsolatban.

Az egyik ilyen megállapítás, hogy mivel a kötet „alapkönyvi” jellegéből, műfajából és státuszából adódóan erőteljes kánonképző/kanonizáló potenciállal rendelkezik, ezért a szerzők talán egy lehetetnyivel lehetnének tapintatosabbak a „politics” tárgykörével (illetve annak kutatásával), illetve érzékenyebbek a kevésbé ismert és bevett, nem mainstream közpolitika-tudományi irányzatokkal szemben.

A kötet többedszeri átolvasása után is úgy tűnik, hogy a kutatópáros nem tudta teljes mértékben elkerülni azt a csapdát, amely a tárgyterület lehatárolásának egyik mozzanatában leleselkedik a diszciplína képviselőire. Nevezetesen a „policy” olyan jellegű meghatározását, amely a „politológiai háromszög” másik két „csúcásától” való elkülönítés során normatív szempontokat csempész be az összevetésbe, és voltaképp értékhierarchiát állít fel, relevanciaalapú kü-

lönbséget tételez az adott jelenségkörök, elsősorban „politics” és „policy” viszonyában. Persze teljesen nyilvánvaló, és a kötetben a hivatkozások szintjén is transzparenssé tett vonás, hogy a szerzők a *public policy*-nek a „politika tartalmi oldalaként” való definiálásakor egy befolyásos szaktudományi (ön)értelmezési tradícióhoz kapcsolódnak (pl. Bayer, 1999). Engem ezzel együtt is elgondolkodtatott, hogy vajon milyen elképzeléseket alakít(hat) ki vagy erősíthet meg egy alapképzésben résztvevő hallgató fejében a közélet *politics* dimenziójával, illetve annak bizonyos vonulataival kapcsolatban a „valójában tartalom nélküli, sőt a valós tartalmakat elfedni kívánó kommunikáció” megfogalmazás (18. o.), vagy a széles körben bevett pejoratív interpretációkra utaló, ám végső soron azokat megismétlő és ezáltal jóváhagyó „süket duma” kifejezés (uo.).¹¹ Természetesen lehetséges és legitim a politikum, a politikai jelenségvilág szubsztantív jellegű megragadása, „lényeges” és „kevésbé lényeges” összetevőkre való felosztása, én – meglehet egyéni ízlésemből és habitusomból adódóan – egy kicsit mégis finomítottam, árnyaltam volna ezt a szembeállítást.

A fentiekben tett megállapítás másik része a kötet által nyújtott elméleti látképre vonatkozott. Ez ugyanis tudatosan és vállaltan szelektív jellegű. A szerzőpáros egyrészt kizárólag a modellalkotó elméletekre koncentrált, másrészt ezek közül érdemben tulajdonképpen csak az intézményi racionális választások elméletével, illetve a támogató koalíciók elméletével foglalkozik (34–35. o.). A szöveg koncepcionális döntésen alapul, kellőképpen megindokolt, valamint a gondolatmenet és a kifejtésmód szerves részét képező sajátosságáról van tehát szó. Egy széles olvasói körhöz eljutó alapozó munka esetében én azonban mégis el tudnám képzelni, hogy a teoretikus reprezentativitás célkitűzése nagyobb hangsúlyt kapjon, és az ismert és befolyásos „mainstream” irányok mellett pusztá kitekintésként, csupán az említések szintjén megjelenjenek példának okáért a közpolitikai narratívákkal, kultúrákkal és diskurzusokkal kapcsolatos elméletek (ld. ezekről Szabó, 2012) is. Ez, úgy vélem, egyáltalán nem válna disszonánssá, sőt voltaképp még illeszkedne is a könyv ismeretelméleti problémákra is reflektáló, posztpozitivistá alapállásához.

Az utolsó, meglehetősen sommás megállapításom az, hogy a kötet leíró jellegű kijelentéseket is megfogalmaz, és eközben végső soron – szándékosan vagy akaratlanul – értékelő jellegű, kritikai képet nyújt a közpolitika-csinálás hazai viszonyairól, folyamatairól és struktúráiról. Ez a vonás persze inkább csupán a fő mondanivaló háttérében, bizonyos példákban, összevetésekben, szemléleti és hangulati jegyekben jelenik meg.¹² Azt nyilvánvaló túlzás lenne kijelenteni, hogy a magukat valahol az erőteljes szkepszis és a szükséges realizmus mezsgyéjén pozicionáló szerzők a közpolitika bemutatása szempontjából az „állatorvosi ló” szerepét osztották Magyarországra. Azt viszont talán nem, hogy egyáltalán nem igyekeztek tompítani az élet annak az olvasóban – számos kitétel nyomán – kialakuló összbenyomásnak, miszerint idehaza

többnyire „nem megfelelően működnek”, sőt, „nem igazán működnek”, „nem igazán mennek jól” „a dolgok”

Azzal fejezném be, amivel elkezdtem. Gajduschek György és Hajnal György könyve fontos, koncepciózus, színvonalas munka. A szerzők többirányú felkészültsége, komoly oktatói és kutatói múltja, valamint a közpolitika-alkotás tényleges viszonyaival, „a boszorkánykonyhák” titkaival kapcsolatos háttértudása komoly erőforrást jelent, értékes fedezetet biztosít a szöveg számára. A mű a közpolitika kérdéskörének tanulmányozása szempontjából komoly segítséget nyújt, és így bátran ajánlható mind a kezdők, azaz a diákok, mind a haladók, azaz a gyakorlati szakemberek és az oktatók figyelmébe.

JEGYZETEK

- ¹ Ez a kijelentés elsősre talán méltánytalannak, sőt akár valótlannak is tűnhet, így nem árt némi magyarázatot, illetve pontosító célzatú kiegészítést fűzni a leírtakhoz. Természetesen nem azt állítom, hogy közpolitikai tárgykörben az eddigiekben nem születtek magyar nyelvű propeudeutikus munkák (pl. Gulyás–Jenei, 1999; Pesti, 2001). Állításom ezzel szemben (illetve ehhez képest) úgy szól, ilyen jellegű és megközelítésű, ennyire átfogó, mind a tankönyvi, mind a kézikönyvi kívánalmaknak való megfelelésre egyaránt törekvő, mind a graduális képzésben részt vevő hallgatók, mind pedig a gyakorlati elemzésre készülő szakemberek számára haszonnal forgatható munka nem látott még napvilágot.
- ² Ez a felfogás, amely végső soron a tudományos közösség majdani, illetve potenciális tagjaként (vagy, ellenkező esetben rossz helyre tévedt jövevényként) tekint a hallgatókra, nyilvánvalóan egészen más eredményekre képes, illetve egészen más nehézségekkel néz szembe a graduális (különösen a BA-szintű) képzésben, mint a doktori iskolákban
- ³ Maguk a recenzió tárgyát képező mű szerzői is publikáltak már korábban olyan monográfiákat, amelyekre minden valószínűség szerint sikerrel lehetne ráépíteni az elméleti alappal már felvértezett hallgatóknak szóló, specifikusabb jellegű felsőoktatási tárgyakat (pl. Hajnal, 2008; Gajduschek, 2008).
- ⁴ Mint az bizonyára ismeretes, Prokrusztész a görög mitológia egyik alakja, Poszeidón fia, aki (a róla szóló történet szerint) az Athénból Elefszínába vezető úton „tevékenykedett” rablóként. Elhíresült módszerének az volt a lényege, hogy (látszólag) szállást kínált az utazóknak, de valójában csapdába csalta azokat, majd az ágyában fekvő, gúzsba kötött áldozatait oly módon kínozta, hogy aki magassága miatt lelógott arról, abból levágott, aki viszont nem érte végig a fekvőbútort, azt csörlők és csigák segítségével nyújtani kezdte. A mítosz szimbolikája – a felfestett kép brutalitásával együtt is – többretegű értelmezést és alkalmazást tett, illetve tesz lehetővé. Ezek közül csupán az egyik, ugyanakkor talán az egyik legbevettebb verzió az oktatási helyzetek bizonyos sajátosságainak, nehézségeinek megvilágítását célzó analógia. Ebben az analógiában Prokrusztész a tananyag-fejlesztő, illetve az oktató megfelelője; az ágykeret jelképezi az érvényesíteni kívánt oktatási standardot, az elérni szándékozott ismeretszintet; a

- „magas” áldozat az átlagosnál felkészültebb, az „alacsony” fogoly pedig az átlagosnál kevesebb háttértudással rendelkező diákokat szimbolizálja.
- ⁵ Ezt a felfogást voltaképp maguk a szerzők is vállalják, és explicitté teszik a szöveg több pontján. Jó példa a 309. oldalon található szemelvény, amelyben a költség–haszon–elemzésről szólva leszögezik, hogy a későbbiekben következő „kifejtés során” „bizonyos, a területen képzett olvasók számára esetleg megkérdőjelezhető leegyszerűsítésekkel” éltek, „amelyek azonban, a közgazdaságtanban kevésbé jártas olvasó számára érthetőbbé tehetik a leírást.”
- ⁶ Mindezt természetesen úgy, hogy – egy alapvetően amerikai gyökerű tudományágról lévén szó – a felhasznált fogalmak, a bemutatott elméletek, és az alkalmazott módszerek zöme a tengeren túli tudományos diskurzusban keletkezett – azaz végső soron már a gondolatmenet tartalmi kereteinek felvázolása is szükségszerűen, és szükségszerűen nagymértékben magában foglalta az adaptáció mozzanatát. Ez azonban – a hazai társadalomtudomány sajátos helyzetéből adódóan – sem a közpolitika-tudományi tankönyvek (pl. Gulyás–Jenei, 1999), sem a tágabb politikatudományon belül keletkezett tankönyvek (pl. Bihari–Pokol, 1992) szempontjából nem tekinthető sem újdonságnak, sem megkülönböztető jegynek.
- ⁷ Csupán egy, és csupán partikuláris érvényességű példa az általam azonosítani vélt zsáner alapvető jellegzetességeivel kapcsolatos pozitív viszony explicitté tételére. A könyv 322. oldalán található szemelvényben a szerzők előrebocsájtják hogy „a számokban való gondolkodást a továbbiakban is vizuális, geometriai megjelenítéssel” helyettesítik, „remélve, hogy a mondani-való azáltal szemléletesebb és könnyebben követhető lesz”.
- ⁸ Gajdusчек és Hajnal könyvében nem a leíró jellegű ismeretközlés (vö. Pesti, 2008) vagy az egyszerre történeti/longitudinális- és összehasonlító/horizontális nemzetközi látképpé összeállító tárgyi tudáselemek felhalmozása (vö. Gulyás – Jenei, 2002) dominál, ahogy a szöveg egészéhez viszonyított arányait tekintve a („háttér-”)elméletek bemutatása is jóval kevésbé hangsúlyos (vö. Gulyás–Jenei, 1999), mint más munkákban. Az ismereteket nem ágazati-szakpolitikai bontásban (Pesti, 2001), nem is bizonyos meghatározott szempontok (pl. kormányzat/adminisztratív struktúra, nyomásgyakorló szervezetek stb.) vizsgálatára felfűzött kvázi-országtanulmányok szerkezeti keretében elrendezve (vö. Gulyás – Jenei, 2002) kapja meg az olvasó.
- ⁹ Ezt hangsúlyozottan nem jogias, nem dogmatikus-doktriner, nem idealista, és nem elfogult beállítódásként, hanem inkább sajátosan realista és szkeptikus, a körülményeket mérlegelő, a helyzetek komplexitásával, az esetlegességekkel számot vető, dönteni mégis tudó attitűdként körvonalazzák.
- ¹⁰ A könyv ismeretköreinek célzatával kapcsolatos, a felépítésben is tükröződő didaktikai koncepciót a szerzők már a kötet Előszavában világossá teszik.
- ¹¹ Nem is beszélve az adott területek kutatói, mondjuk a pártverseny, a mobilizáció, a politikai kampány vizsgálatára szakosodott politológusok által végzett munka fontosságával, értékével kapcsolatos esetleges vélekedésekről.
- ¹² Az absztraktabb-általánosabb tételeket mindig szemléletes, konkrét, jól megragadható példákkal illusztráló kötetben ugyanis a példák jelentős része a hazai kontextusból származik, ahogy a munka első felében a közpolitikai ciklus egyes szakaszainak leírása is a „magyar valósággal”